

Александра Чавошки | Данијела Трајковић

Анализа статистичких података о казненоправној заштити животне средине у Србији

Анализа

статистичких података о
казненоправној заштити
животне средине у Србији

Анализа статистичких података о казненоправној
заштити животне средине у Србији

Аутори:

Александра Чавошки, Данијела Трајковић

Сарадници:

Иван Шалипур, Марина Матић, Горан Илић,
Далиборка Вукић, Звонко Маринковић, Марко
Јовановић, Драган Добрашиновић

Дизајн: comta

Штампа: Оригинал

Тираж: 1000

ISBN 978-86-85207-71-6

Напомена: Ставови изречени у публикацији припадају
искључиво ауторима и сарадницима и не представљају
нужно званичан став Мисије ОЕБС у Србији.

Садржај

Увод |7|

Ранија искуства у прикупљању података који се односе на заштиту животне средине |9|

Анализа прикупљених статистичких података за кривична дела против животне средине |11|

Анализа прикупљених статистичких података за привредне преступе у области животне средине |25|

Закључци и препоруке |33|

Реализација пројекта „Анализа кривичних случајева у области заштите животне средине у Републици Србији”, остварена је у сарадњи са Мисијом ОЕБС у Србији. Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије жели овим путем да изрази своју захвалност ОЕБС-у што је омогућио спровођења овог пројекта, али и многих других пројеката који су већ окончани. Надамо се да ћемо успешно наставити сарадњу и у будућности.

Увод

Еколошко право представља једну од грана која је почела интензивно да се развија од 2000. године, али све до 2004. године ова област није представљала једну од приоритетних реформских области. Међутим, процес приступања Европској унији је несумњиво убрзао развој ове правне дисциплине и то посебно оног дела који се односи на успостављање казненоправног оквира за заштиту животне средине. Тако се 2004. године усвајају четири системска закона,¹ а потом Кривични законик којим се по први пут систематизују кривична дела против животне средине у једну главу и Закон о одговорности правних лица за кривична дела,² којим се предвиђа кривична одговорност правних лица. Штавише, Република Србија је 2008. године ратификовала Споразум о стабилизацији и придруживању са ЕУ, што је додатно убрзало законодавну иницијативу у овој материји. Тако се заокруживањем казненоправног оквира наставља законодавном активношћу у овој материји у 2009. и 2010. години усвајањем великог броја тзв. секторских закона, којим се додатно пописују привредни преступи и прекршаји који се односе на различите аспекте уређења, унапређења и заштите животне средине.³

Како је законодавна активност само један од показатеља реформе, врло брзо се кренуло са обуком носилаца правосудних функција за нове еколошке прописе. Удружење тужилаца Србије организовало је 10 семинара на тему заштите животне средине – „Јачање капацитета јавних тужилаца у спровођењу закона у области заштите животне средине“. Семинари су одржавани у следећим местима: Власинско језеро, Нови Пазар, Лебане, Врање, Вршац, Шабац, Неготин, Ужице, Панчево и Сомбор. Обука је показала да постоје велики проблеми у пракси који се односе на тумачење правних стандарда код појединих кривичних дела, неопходност познавања великог броја системских прописа који су последица бланкетних норми садржаних у елементима бића кривичних дела, скупа и сложена вештачења која врло често нису објективна и недостатак сарадње између различитих државних органа надлежних за материју животне средине. Како би се поуздано утврдили ови проблеми, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије (даље у тексту: Удружење)

-
- 1 Закон о заштити животне средине, Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину, Закон о процени утицаја на животну средину и Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине.
 - 2 Службени гласник РС број 97/08.
 - 3 Нпр. Закон о заштити од нејонизујућих зрачења, Закон о заштити од јонизујућег зрачења и нуклеарној сигурности, Закон о амбалажи и амбалажном отпаду, Закон о управљању отпадом, Закон о заштити ваздуха, Закон о заштити од буке у животној средини.

је одлучило да крене са прикупљањем статистичких података који се односе на примену Кривичног законика Србије за период од 2006. до 2009. године. У том циљу су основним и вишим јавним тужилаштвима достављени одговарајући упитници и упутство за њихово попуњавање. Нажалост, ова анализа је показала да је број поступака за кривична дела против животне средине врло мали и да је примена овог закона занемарљива. Након обраде података дате су одређене препоруке које су уједно условиле организовање једног свеобухватнијег и систематичнијег прикупљања података које је овом приликом приказано.

Ранија искуства у прикупљању података који се односе на заштиту животне средине

Статистички подаци обрађени у овом рукопису сакупљени су у оквиру пројекта „Анализа кривичних случајева у области заштите животне средине у Републици Србији”, за период од 2009. до 2010. године који је финансирала Мисија ОЕБС у Србији Ова анализа се надовезује на прикупљање статистичких података у оквиру пројекта „Подршка процесу европских интеграција Србије кроз јачање капацитета српског тужилаштва у области правних тековина Европске уније и заштити животне средине” у периоду од 2006. до 2009. године који је финансирао USAID. Међутим, како је тај први покушај прикупљања података био ограниченог обима⁴ и обухватао период до 2009. године, показала се потреба да се крене са прикупљањем статистичких података о поступању тужилаштва у области животне средине за временски период од 2009. године до прве половине 2011. године. Будући да се једна од препорука након претходне анализе састојала у изради јединствене методологије, Удружење је израдило два упитника: један који се односи на кривична дела против животне средине прописана Кривичним закоником РС⁵ и један који се односи на привредне преступе прописане великим бројем еколошких закона. Будући да претходна анализа није обухватила привредне преступе, Удружење се одлучило да овом приликом обухвати и привредне преступе како би се показала делотворност примене прописа који се односе на заштиту животне средине. Имајући у виду потребу једнаке географске заступљености у прикупљању података, као и надлежност различитих судова, Удружење је укључило у пројекат 15 Основних јавних тужилаштва и 14 Виших јавних тужилаштва, од којих је потпуне податке доставило 10 Основних тужилаштва (Основно јавно тужилаштво у Новом Саду,

-
- 4 Након обраде прикупљених података дате су следеће препоруке које говоре у прилог неопходности организовања поновног прикупљања статистичких података за наредни временски период: 1) анализа треба да обухвати целу мрежу јавних тужилаштва; 2) установити јединствену методологију за прикупљање података; 3) установити који број кривичних пријава подносе инспектори за заштиту животне средине, како би се установио квалитет и успешност тих пријава и 4) установити да ли постоје особености у поступању тужилаштва и већи степен извршења одређених кривичних дела на подручјима на којима постоје заштићена подручја;
 - 5 Службени гласник РС бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009 и 111/2009

Основно јавно тужилаштво у Бору, Основно јавно тужилаштво у Зајечару, Основно јавно тужилаштво у Пироту, Основно јавно тужилаштво у Панчеву, Основно јавно тужилаштво у Крушевцу, Основно јавно тужилаштво у Нишу, Основно јавно тужилаштво у Ваљеву, Основно јавно тужилаштво у Јагодини, Основно јавно тужилаштво у Новом Пазару и Основно јавно тужилаштво у Сомбору) и три Виша тужилаштва (Више јавно тужилаштво у Зајечару, Више јавно тужилаштво у Београду и Више јавно тужилаштво у Пироту). Прикупљени подаци указују на одређени тренд у поступању тужилаштва, врсту кривичних дела у којима поступају, као и на неке заједничке проблеме који настају у овим кривичним поступцима. Штавише, овако прикупљени подаци омогућавају да се формулишу одређени закључци и дају препоруке, што ће бити представљено на самом крају анализе.

Иако је прикупљање података махом обухватило 2009. и 2010. годину, основна јавна тужилаштва су замољена да доставе податке и за првих шест месеци у току 2011. године како би се што поузданије утврдио тренд поступања јавних тужилаца у овој години. Нажалост, подаци за прву половину 2011. године су врло оскудни и непоуздани, што се може објаснити двома чињеницама. Тренутна дешавања у правосуђу која су последица недавно спроведене реформе правосуђа знатно су успорила рад правосудних органа, како у смислу услова за обављање судске дужности тако и у смислу техничке опремљености за систематско прикупљање података. Очекује се да ће се тек крајем године у потпуности видети ефекти реформе и самим тим кренути са нормалним функционисањем правосуђа. Такође је важно истаћи да се тек на крају године врши систематска обрада података у правосудним органима, што је донекле онемогућило јавна тужилаштва да нам доставе ажуриране податке за тражени временски период.

Анализа прикупљених статистичких података за кривична дела против животне средине

Поступање основних јавних тужилаштава

Поступање према врсти кривичног дела у предкривичном и кривичном поступку

Из статистичких података које је прикупило Републичко јавно тужилаштво може се закључити да и даље постоји одређена диспропорција у квалитету кривичног прогона за кривична дела против животне средине. Процент поднетих пријава за ова кривична дела и подизања оптужнице је и даље занемарљив у односу на остала кривична дела. Прикупљени подаци указују на велику разлику између броја кривичних пријава поднетих за различита кривична дела предвиђена главом 24 Кривичног законика (КЗ). Најчешће се сусрећу пријаве за следећа кривична дела против животне средине: кривично дело пустошења шума из члана 274 КЗ, шумске крађе из члана 275 КЗ, незаконит лов из члана 276 КЗ, незаконит риболов из члана 277 КЗ и убијање и злостављање животиња из члана 269 КЗ, док је знатно мањи број пријава за кривична дела прописана члановима 260, 261, 262, 263 и 264 КЗ.

Најчешће су пријаве за следећа кривична дела против животне средине:

пустошење шума	чл. 274 КЗ
шумска крађа	чл. 275 КЗ
незаконит лов	чл. 276 КЗ
незаконит риболов	чл. 277 КЗ
убијање и злостављање животиња	чл. 269 КЗ

Мали број пријава примећен је за КД прописана следећим члановима 260, 261, 262, 263 и 264 КЗ

Табела 1. Број кривичних пријава за одређене врсте кривичних дела

Међутим, када се анализирају подаци између поступања самих тужилаштава за ова кривична дела могу се уочити велике разлике у врсти кривичних дела за које се врши кривични прогон. Тако, на пример, Основно јавно тужилаштво у Суботици подигло је у 2010. години чак 77 непосредних оптужница за кривично дело непредузимања мера за заштиту животне средине (члан 261), 36 оптужница за кривично дело оштећења животне средине (члан 264) и кривично дело повреде права на информисање о стању животне средине, што говори у прилог да су нека тужилаштава врло активна у вршењу кривичног гоњења за ове врсте повреда. Од посебне важности је чињеница да су јавни тужиоци почели да кривично гоне због повреде права на информисање о стању животне средине, што говори у прилог скромне, али значајне примене Архуске конвенције, али и указује на јачање еколошке свести у оквиру државних органа.

Графикон 1. Подаци ОЈ Суботица о броју оптужница за најважнија кривична дела против животне средине

У већини тужилаштава највећи број поступака се покреће за кривична дела пустошења шума (члан 274), шумске крађе (члан 275), незаконитог лова (члан 276) и незаконитог риболова (члан 277). Тако, на пример, у Основном јавном тужилаштву у Панчеву у 2009. години поднете су чак 62 кривичне пријаве за кривично дело шумске крађе, од којих је у 37 случајева подигнут оптужни предлог, док је за кривично дело незаконитог лова поднето

19 кривичних пријава, од којих је у 11 случајева поднет оптужни предлог. У Основном јавном тужилаштву у Пироту шумске крађе су најчешће кривично дело из главе 24 – у 2009. години биле су 84 примљене пријаве за ово кривично дело, док је од тога у 44 случаја подигнут оптужни предлог; у 2010. години поднето је 66 кривичних пријава за ово кривично дело, од којих је само у 7 случајева подигнут оптужни предлог. Основно јавно тужилаштво у Ваљево и Основно јавно тужилаштво у Новом Пазару такође бележе сличне резултате. Тако, на пример, највећи број поднетих пријава је за кривично дело шумске крађе и то 44 за 2009. годину, од којих је у 18 случајева подигнут оптужни предлог и 27 пријава у 2010. години, од којих је у 23 случаја подигнут оптужни предлог. Слична ситуација је и у Основном јавном тужилаштву у Зајечару. У односу на податке који су прикупљени у оквиру USAID пројекта, нови подаци указују на мањи број кривичних дела убијања и мучења животиња из члана 269 КЗ, што се може објаснити и јачањем свести грађана о доброти животиња и већим напорима државе у сузбијању ове праксе.

Кривично дело шумске крађе – члан 275

	Поднете кривичне пријаве	Подигнут оптужни предлог
ОЈТ Панчево 2009.	62	37
ОЈТ Панчево 2009. КД незаконити лов	19	11
ОЈТ Пирот 2009.	88	44
ОЈТ Пирот 2010. КД шумска крађа	66	7
ОЈТ Ваљево и Н. Пазар 2009.	44	18
ОЈТ Ваљево и Н. Пазар 2010.	27	23

Табела 2. Број поднетих кривичних пријава и подигнутих оптужних предлога за кривично дело шумске крађе

Примена начела опортунитета

Упитником су прикупљени подаци и о примени начела опортунитета,⁶ како би се анализирано поступање јавних тужилаца приликом примене ове установе. Ради се о релативно новој установи која има за циљ да побољша делотворност кривичног поступка. Према подацима прикупљеним за различита основна јавна тужилаштва, може се утврдити различита пракса у примени ове установе. У највећем броју случајева број одбачених пријава применом начела опортунитета није велики, али и овде постоје разлике између праксе различитих тужилаштва. Нека јавна тужилаштва чешће прибегавају примени начела опортунитета. Тако, на пример, према подацима Основног јавног тужилаштва у Новом

Саду за последње три године укупно је примљено 229 пријава, од којих је одбачена укупно 71 пријава, а од тога броја само 15 пријава применом начела опортунитета. Према подацима Основног јавног тужилаштва у Пироту, током посматраног трогодишњег периода примљена је 201 кривична пријава, од којих је одбачено 50 пријава и то 19 применом начела опортунитета.

Година	Укупан број примљених пријава		Укупан број одбачених пријава		Од тога одбачене применом начела опортунитета	
	Нови Сад	Пирот	Нови Сад	Пирот	Нови Сад	Пирот
2009—2011.	229	201	71	50	15	19

Табела 3. Број примљених и одбачених пријава, укључујући и одбачене применом начела опортунитета

Подаци показују да одређена тужилаштва мање прибегавају примени ове установе, што се и даље објашњава чињеницом да се ради о релативно новом институту. Тако, на пример, према подацима Основног јавног тужилаштва у Ваљеву примљене су 63 кривичне пријаве у 2009. години, од којих је одбачено свих 63, а само једна применом начела опортунитета. Према подацима Основног јавног тужилаштва у Новом Саду за 2009. годину, није било примене ове установе иако је примљено 126 пријава, од којих су укупно одбачене 62 пријаве. Међутим, када се погледа примена ове установе на трогодишњем периоду за ово тужилаштво види се јасна примена ове установе.

Нека јавна тужилаштва нису применила ову установу током посматраног периода. Тако, на пример, према подацима Основног јавног тужилаштва у Панчеву и Основног јавног тужилаштва у Суботици није било примене ове установе за све три посматране године.

Подаци о учиниоцу кривичног дела

Анализом података о учиниоцима кривичних дела јасно се намеће закључак да се у највећем броју случајева ради о пунолетним учиниоцима мушког пола, док је број преступника женског пола занемарљив. Тако је, на пример, највећи број пунолетних мушких учинилаца утврђен у Основном јавном тужилаштву у Пироту и то 201 укупно; у Основном јавном тужилаштву у Зајечару 142 мушка учиниоца, 174 учинилаца мушког пола у Основном јавном тужилаштву у Ваљеву, 196 учинилаца мушког пола у Основном јавном тужилаштву у Новом Саду и 160 у Основном јавном тужилаштву у Јагодини. Одређена тужилаштва нису попунила овај део табеле тако да се не могу анализирати подаци за та тужилаштва.

Поред података о полу, упитник је омогућио и прикупљања података о степену образовања учинилаца ових кривичних дела. У највећем броју случајева ради се о лицима са основном стручном спремом и то за сва основна јавна тужилаштва која су доставила податке о учиниоцима (нека тужилаштва нису попунила ову рубрику), укупан број износи 451 учинилац са основном стручном спремом, док укупан број оних са средњом износи 368. Само су

у Основном јавном тужилаштву у Ваљевоу пријављена 3 пунолетна учиниоца мушког пола са вишом стручном спремом. Нигде није пријављен случај учиниоца са високом стручном спремом. Степен образовања учинилаца кривичних дела се може довести у везу са степеном еколошке свести и знања о негативних ефектима одређених понашања на животну средину и обавезности испуњавања одређених предуслова за обављање одређених делатности. Тако, на пример, незаконит лов и риболов су примери оних кривичних дела која захтевају добијање одређених дозвола за законито бављење овим делатностима. Подизање степена еколошке свести образовањем одређених циљних група у некој мери би помогло у смањењу вршења одређених кривичних дела.

Подаци о подносиоцима кривичних пријава

Будући да је претходна анализа указала на потребну сарадњу са другим органима који поступају у материји животне средине и укључени су у кривични поступак, једна од рубрика упитника се управо односила на подносиоце кривичних пријава. Као могуће подносиоце упитник је навео следеће: органе унутрашњих послова, инспекцију, грађане и удружења грађана. Уколико се анализирају доступни подаци може се закључити да је највећи број пријава у 2009. и 2010. години поднет од органа унутрашњих послова. Будући да нека тужилаштва нису попунила ову рубрику не може се дати укупан број подносилаца нити се они могу класификовати за сва основна јавна тужилаштва која су доставила податке. Тако, на пример, највећи број пријава органа унутрашњих послова је утврђен за Основно јавно тужилаштво у Новом Саду и то 90 пријава у 2009. години, 71 у 2010. години и 30 у 2011. години. У подацима које је доставило Основно јавно тужилаштво у Суботици може се видети значајан број пријава органа унутрашњих послова у 2009. години и то 70 пријава, док је у Пироту сталан и висок број пријава ових органа за све три посматране године.

Нажалост, број пријава инспекцијских органа није значајан. Највећи број је забележен у Основном јавном тужилаштву у Зајечару и то 6 у 2009. години и 21 у 2010. години. Подаци из упитника су показали велику активност грађана у подношењу пријава, иако тај број варира у зависности које је основно тужилаштво у питању. Нажалост, због непотпуних података за нека тужилаштва не може се дати тачан укупан број пријава грађана. Тако, на пример, у подацима које је доставило Основно јавно тужилаштво у Јагодини забележене су чак 64 пријаве грађана у 2009. години и 69 пријава у 2010. години. У Основном јавном тужилаштву у Зајечару 34 пријаве у 2009. години поднели су грађани. Подаци су такође показали и значајну активност удружења грађана у одређеним деловима Србије, што донекле говори о полаком али спором јачању свести о значају животне средине. Један од најбољих примера је Основно јавно тужилаштво у Пироту где је за све три године видно активно ангажовање удружења грађана и правних лица. Тако, на пример, у 2009. години од њих су текле 24 пријаве, 17 у 2010. години и 18 за сада у 2011. години.

Врсте изречених кривичних санкција

Упитником су предвиђене све врсте санкција које су забрањене за кривична дела против животне средине и то: казна затвора, новчана казна, условна осуда, условна осуда уз изрицање одређене обавезе учиниоцу и мера безбедности. Сва основна тужилаштва осим Основног јавног тужилаштва у Сомбору и Основног јавног тужилаштва у Нишу, попунила су ову рубрику. Укупан број изречених кривичних санкција за преостала јавна тужилаштва за 2009. годину је 152 кривичне санкције, од тога 10 казни затвора, 37 новчаних казни, 94 условних осуда и 11 мера безбедности.

Графикон 2. Врсте изречених кривичних санкција за 2009. годину.

Укупан број изречених кривичних санкција за 2010. годину није поуздан, јер је већи број тужилаштва који није попунио рубрике, али је видан већи број изречених новчаних санкција. Ово се може објаснити тиме што су седишта великог броја јавних тужилаштва основаних према Закону о јавном тужилаштву⁷ промењена, што је донекле пореметило начин вођења евиденције, али и чувања евиденционих књига и њихово премештање у нове просторије.

За 2011. годину већина тужилаштва није дала одговарајуће податке. Међутим, подаци говоре у прилог честог изрицања условних осуда, а у ређим случајевима новчане казне. У само једном случају је изречена условна осуда уз изрицања одређене обавезе учиниоцу и то у Основном јавном тужилаштву у Новом Саду у 2010. години. Казна затвора и мере безбедности се не изричу често.

7 Службени гласник РС бр. 116/2008, 104/2009 и 101/2010

Висина изречене казне затвора

Имајући у виду распон казни за кривична дела из главе 24 упитником су предвиђене следеће казне затвора: казна затвора до 3 месеца, казна затвора до 6 месеци, казна затвора до 1 године, казна затвора од 1—3 године, казна затвора од 3—5 и казна затвора од 5—8 година. Подаци из упитника показују да се најчешће изриче казна затвора у трајању до шест месеци. Потом су најчешће казне затвора до три месеца и казна затвора од једне године. Најређе се изриче казна од једне до три године. Тако је, на пример по оптужницама Основног јавног тужилаштва у Пироту за последње три године изречено 8 казни затвора и то 4 казне затвора до шест месеци и 4 казне затвора до годину дана. Према подацима Основног јавног тужилаштва у Новом Саду у 2009. години изречено је 4 казне затвора, од тога 2 казне затвора до 3 месеца и две казне затвора од једне до три године.

Графикон 3. Висина изречене казне затвора за ОЈТ Пирот у 2009. години

Графикон 4. Висина изречене казне затвора за ОЈТ Нови Сад у 2009. години

Врста пресуде

Прикупљени подаци указују на велики број осуђујућих пресуда у последње три године, с тим да се не може поуздано говорити о подацима за 2011. годину јер су ограниченог обима. Будући да нису сва тужилаштва укључена, не може се дати тачан број изречених пресуда на годишњем нивоу. Међутим, прикупљени подаци указују да судови најчешће изричу осуђујуће пресуде. Тако, на пример, према подацима које је доставило Основно јавно тужилаштво у Новом Саду, од 42 пресуде, изречено је 38 осуђујућих пресуда у 2009. години.

Према подацима Основног јавног тужилаштва у Јагодини у 2009. години од 39 пресуда изречено је 35 осуђујућих пресуда.

Графикон 5. Број изречених (осуђујућих) пресуда за ОЈТ Нови Сад у 2009. години

Графикон 6. Број изречених (осуђујућих) пресуда за ОЈТ Јагодини у 2009. години

Друге по учесталости су ослобађајуће пресуде. Интересантни су подаци и о пресудама којима се оптужба одбија или због одустанка тужиоца или из других разлога. Најчешће је разлог томе одустанак тужиоца. Тако, на пример, према подацима Основног јавног тужилаштва у Пироту од укупно 13 пресуда изречених у 2010. години у четири случаја је изречена пресуда којом се оптужба одбија услед одустанка тужиоца, што се донекле доводи у везу са доле поменутиим закључцима око вештачења у случају овог тужилаштва. Подаци показују да ни у једном предмету није изречена пресуда којом се лице оглашава кривим, а ослобађа од казне.

Вештачење у поступку

Прикупљање података које је финансирао USAID за период од 2006. до 2009. године је показало да је вештачење у поступцима за кривична дела против животне средине, које је иначе врло важан део поступка, један од главних проблема у овим кривичним поступцима. У овој анализи⁸ истакнуто је да је један од разлога за мали проценат подношења кривичних пријава за ова кривична дела, и мали број предмета који су завршени и где је изречена осуђујућа пресуда управо недостатак доказа и скупа вештачења која је требало предузети у предкривичном поступку. Коначно, поставља се питање објективности организација које врше вештачење, јер се врло често појављује веза са правним лицем које је извршило радњу загађења. Вештачење се по правилу врши анализом списа и писаних доказа, а само у изузетним ситуацијама увиђајем на лицу места.⁹

Из тога разлога овом приликом су у упитнику постављена питања која се тичу вештачења. Важно је било утврдити да ли је вештачење било на предлог тужиоца и то у току истражних радњи и истраге или у оптужном акту и на главном претресу или је суд *ex officio* одредио вештачење. Такође је било важно испитати колики је број одустанака тужиоца од кривичног гоњења након вештачења у свим фазама поступка. Нажалост, анализа је показала врло мали број вештачења како на предлог тужиоца, тако и на захтев суда. Тако, на пример, према подацима Основног јавног тужилаштва у Пироту у 32 случаја вештачење је било на предлог тужиоца у току истражне радње и истраге, а у 23 случаја у оптужном акту и на главном претресу. Интересантно је да је чак у 20 случајева, према подацима овог тужилаштва, тужилац одустао од гоњења након вештачења, независно од фазе поступка. Према подацима Основној јавног тужилаштва у Бору само је у два случаја тужилац поднео предлог за вештачење у току истражне радње и истраге.

Стицај кривичних дела

Ни у једном предмету за сва посматрана јавна тужилаштва обухваћених упитником није било стицаја кривичних дела.

Стадијуми извршења кривичних дела

За одређена кривична дела законодавац санкционише и покушај извршења кривичног дела, као на пример за кривично дело „уништења, оштећења и изношења у иностранство

8 Зоран Антић, „Тужилачка пракса у случајевима заштите животне средине на подручју Зајечарског управног округа“, Тужилачка реч, бр. 17, стр. 45.

9 Ibidem

заштићеног природног добра” (члан 265) и „уношења опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, улагање и складиштење опасних материја” (члан 266). Из тога разлога било је неопходно прикупити податке о броју свршених кривичних дела и дела у покушају. Прикупљени подаци показују да се у највећем броју ради о свршеним кривичним делима против животне средине.

Признање кривице

Овим упитником је обухваћена и нова категорија у кривичном праву закључивања споразума о признању кривице, која је почела полако да се примењује код већине класичних кривичних дела. Међутим, прикупљени подаци за сва основна јавна тужилаштва указују да ни у једном предмету није закључен споразум о признању кривице. Овакви подаци су били очекивани, будући да се ради о новој установи која није нашла примену код многих категорија кривичних дела.

Основ жалбе јавног тужиоца

Упитником су предвиђена два основа за жалбу јавног тужиоца и то жалба изјављена због одлуке о казни и жалба изјављена из других разлога. Како би се истовремено утврдила веза између изјављених жалби по оба основа, упитником је предвиђена и анализа успешности поднетих жалби, тачније који број жалби је уважен по оба поменута основа.

Анализа података је код већине категорија кривичних дела показала један тренд који се огледа у томе да јавни тужиоци најчешће изјављују жалбе јер су незадовољни врстом или вишином изречене кривичне санкције. Тако, на пример, према подацима Основног јавног тужилаштва у Новом Саду за 2009. годину свих 36 жалби је изјављено због одлуке о казни, док су само 4 жалбе изјављене из других разлога. Слична ситуација произилази из података Основног јавног тужилаштва у Крушевцу где од укупног 15 жалби у 2010. години, 12 жалби је изјављено због одлуке о казни, док су три из других разлога. У мањем броју случајева ради се о другим разлозима за изјављивање жалбе.

Истраживањем нису обухваћена другостепена апелациона јавна тужилаштва, тако да немамо податак о изјављеним жалбама по којима није донета одлука. Из података које је доставило Основно јавно тужилаштво у Јагодини показује се мала успешност жалби изјављених због одлуке о казни; од 15 изјављених само су 4 уважене, али то није довољан узорак да се могу извући основани закључци.

Графикон 7. Број изјављених жалби

Графикон 8. Број изјављених жалби

Жалба јавних тужилаца против судских одлука

Упитником се такође желело утврдити у којој мери су тужиоци реаговали на судске одлуке, будући да се и на овај начин доприноси делотворном кривичном гоњењу и строжој казненој политици. Упитником су наведене четири врсте пресуда против којих се може изјавити жалба, како би се добили што поузданији подаци, и то жалба против ослобађајуће пресуде, осуђујуће пресуде, пресуде којима се лице оглашава кривим и пресуде којима се оптужба одбија. Овде је важно истаћи да је за нека класична кривична дела општи тренд такав да се највећи број изјављених жалби односи на ослобађајуће пресуде, затим жалбе изјављене против пресуда којима се оптужба одбија и коначно жалбе против осуђујућих пресуда.¹⁰

Из упитника се намеће другачији закључак када су у питању кривична дела против животне средине. У највећем броју случајева управо се радило о жалбама јавног тужиоца против осуђујуће пресуде. Тако, на пример, према подацима Основног јавног тужиоца у Јагодини, од укупно 78 жалби за посматрани временски период 72 жалбе су изјављене против осуђујућих пресуда, док је само шест против ослобађајућих пресуда. Овакви подаци су у вези са претходном анализом која показује основ за изјављивање жалбе, а огледа се у незадовољству јавног тужиоца врстом и висином изречене кривичне санкције.

¹⁰ Јавно тужилаштво, полиција, кривични суд и сузбијање криминалитета, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд 2008, стр. 183.

Поред утврђивања врсте пресуде против које је изјављена жалба, упитником је обухваћено утврђивање броја предмета у којима јавни тужилац није изјавио жалбу у односу на врсту судске одлуке. Тако, на пример, према подацима Основног јавног тужилаштва у Пироту, од укупно 36 предмета у којима није изјављена жалба, 23 предмета се односило на случајеве када је изречена осуђујућа пресуда, док је према подацима Основног јавног тужилаштва у Новом Саду, од укупно 44 предмета у 39 јавни тужилац није изјавио жалбу против осуђујуће пресуде. Нажалост, непотпуни подаци не омогућавају упоређивање укупног броја предмета у којима је јавни тужилац изјавио жалбу и оних у којима није искористио ову могућност.

Одлука суда о правном леку по жалбама јавног тужиоца

Велики значај у оцени квалитета рада јавног тужиоца игра и прикупљање података о одлукама суда који поступа по жалбама јавног тужиоца. Тренд који важи и за класична кривична дела, као што су, на пример, убиство, разбојништво, силовање и примање мита, приметан је и код кривичних дела против животне средине.¹¹ Наиме, ради се о малом броју прихваћених жалби и преиначених и укинутих пресуда. У највећем броју случајева жалба је одбачена и то због одлуке о казни. Тако, на пример, према подацима Основног јавног тужилаштва у Јагодини, од укупно 8 одбачених жалби у 2009. години, 7 је одбачено због одлуке о казни (у 2009. години било је укупно 15 судских одлука по жалби). Приметан је и значајан број одбијених жалби.

11 Оп. цит, стр. 187.

Припремљени упитници су послати и вишим јавним тужилаштвима у Србији да би се анализирано поступање ових тужилаштва у кривичном поступку за кривична дела против животне средине. На упитник су одговорила три виша тужилаштва – Више јавно тужилаштво у Зајечару, Више јавно тужилаштво у Београду и Више јавно тужилаштво у Пироту.

Из добијених података се може закључити да се ради о малом броју предмета пред вишим судовима у материји кривичних дела против животне средине. Нажалост, према прикупљеним подацима за посматрани период није било пријава за кривична дела прописана члановима 260, 261, 262, 263 и 264 КЗ, већ се ради о делима која су и према подацима основних јавних тужилаштва најчешће у материји заштите животне средине и то кривично дело шумске крађе (Више јавно тужилаштво у Зајечару, Више јавно тужилаштво у Пироту) и кривично дело убијања и злостављања животиња (Више јавно тужилаштво у Београду).

Према прикупљеним подацима, у свим предметима радило се о малолетном учиниоцу мушког пола. У свим предметима за све три године подносиоци кривичних пријава су били органи унутрашњих послова. Према подацима Вишег јавног тужилаштва из Београда, у пет предмета за период 2009—2010. године подносиоци пријаве су били органи унутрашњих послова. Према подацима сва три виша тужилаштва, начело опортунитета није примењено ни у једном предмету за посматрани период. Тако, на пример, према подацима Вишег јавног тужилаштва у Београду, од укупно пет предмета у периоду од 2009. до 2010. године две пријаве су одбачене из других разлога, а и начело опортунитета није примењено.

Нема података о врстама пресуда које су судови изrekli, што се може објаснити чињеницом да су неки кривични поступци у току, као ни о врстама изречене кривичне санкције и висини изречене санкције. Ни у једном предмету није наложено вештачење ни на предлог јавног тужиоца ни на основу одлуке суда.

Ни у једном предмету за сва посматрана виша јавна тужилаштва обухваћена упитником није било стицаја кривичних дела. Прикупљени подаци за сва основна јавна тужилаштва указују да ни у једном предмету није закључен споразум о признању кривице. Прикупљени упитници не пружају податке о основама жалбе јавног тужиоца пред вишим судом, врстама пресуде против којих је изјављена жалба и одлукама суда о правном леку по жалбама јавног тужиоца, будући да су ти подаци већ укључени у упитнике које су доставила основна јавна тужилаштва.

Анализа прикупљених статистичких података за привредне преступе у области животне средине

Будући да се једна од препорука претходне анализе прикупљених статистичких података тицала укључивања података о привредним преступима у области животне средине, Удружење је одлучило да овом приликом припреми и посебни упитник, који би послужио за прикупљање ових статистичких података. Привредни преступи прописани су у казним одредбама секторских прописа, који се односе на различите аспекте заштите животне средине. Тако се, на пример, могу поменути неки од секторских закона који предвиђају овакве одредбе: Закон о заштити животне средине,¹² Закон о заштити природе,¹³ Закон о водама, Закон о заштити од јонизујућег зрачења и нуклеарној сигурности,¹⁴ Закон о управљању отпадом¹⁵ и Закон о хемикалијама.¹⁶ Овим законима прописују се деликтна одговорност правног лица и одговорног лица у правном лицу за кршење одредби ових закона. Учиниоцу привредног преступа изриче се новчана казна, условна осуда и заштитне мере. Примена ових закона је врло сложена за носиоце правосудних функција, како због чињенице да њихова примена захтева познавање врло разнолике материје и стално усавршавање, тако и због чињенице да треба донети још велики број подзаконских аката којима се детаљније разрађују донети закони. Међутим, анализа прикупљених података из упитника јасно показује да је примена ових закона и даље занемарљива и да је неопходно наставити са свим активностима обуке и информисања носилаца правосудних функција о значају њихове примене и јачању еколошке свести.

12 Сл. гласник РС, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 – др. закон и 72/2009 – др. закон

13 Сл. гласник РС, бр. 36/2009, 88/2010 и 91/2010 – испр.

14 Сл. гласник РС, бр. 36/2009

15 Сл. гласник РС, бр. 36/2009 и 88/2010

16 Сл. гласник РС, бр. 36/2009 и 88/2010

Упитник који се односи на привредне преступе доставило је осам јавних тужилаштава у Србији и то Основно јавно тужилаштво у Новом Пазару, Основно јавно тужилаштво у Новом Саду, Основно јавно тужилаштво у Суботици, Основно јавно тужилаштво у Зајечару, Основно јавно тужилаштво у Нишу, Основно јавно тужилаштво у Ваљеву, Основно јавно тужилаштво у Сомбору и Основно јавно тужилаштво у Панчеву, што представља довољан узорак за анализу рада ових тужилаштава. Упитником је обухваћен временски период од 2009. године до краја прве половине 2011. године. Међутим, не може се поуздано говорити о подацима за 2011. годину, јер нека тужилаштва и даље не располажу подацима за текућу годину.

Подаци о учиниоцу

Једни од субјеката система заштите животне средине су предузећа, друга домаћа и страна правна лица и предузетници који у обављању привредне и друге делатности користе природне вредности, угрожавају или загађују животну средину.¹⁷ Имајући у виду ову законску норму, упитником су обухваћена домаћа и страна правна лица и њихова одговорна лица. Уколико се погледају подаци о правном лицу, може се закључити да се скоро увек радило о домаћем правном лицу као учиниоцу привредног преступа у посматраном периоду. Само у два предмета на територији Основног јавног тужилаштва у Новом Саду забележени су подаци о страним правним лицима као учиниоцима у 2010. години.

Укупан број учинилаца за посматрана јавна тужилаштва указује на значајан помак у квалитету рада јавних тужилаца за привредне преступе. У 2009. години укупно је забележено 54 предмета у којима је утврђена одговорност домаћих правних лица као учинилаца, док за 2010. годину тај број износи 63 учиниоца. За 2011. годину нису достављени потпуни подаци који би омогућили прикупљање поузданих података.

17 Члан 4 Закона о заштити животне средине

2009.

2010.

54

63

Табела 4. Подаци о домаћим правним лицима као учиниоцима КД против животне средине. Подаци су прикупљени из следећих ОЈТ: Основно јавно тужилаштво у Новом Пазару, Основно јавно тужилаштво у Новом Саду, Основно јавно тужилаштво у Суботици, Основно јавно тужилаштво у Зајечару, Основно јавно тужилаштво у Нишу, Основно јавно тужилаштво у Ваљево, Основно јавно тужилаштво у Сомбору и Основно јавно тужилаштво у Панчеву.

За 2011. годину нема потпуних података. Број учинилаца варира у зависности о којем се тужилаштву ради. Највећи број учинилаца је идентификован на територији Основног јавног тужилаштва у Новом Саду и то 28 у 2009. години и 31 учинилац у 2010. години.

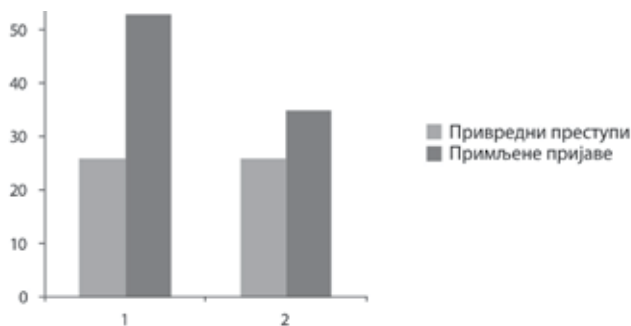
Упитник даје податке и о предметима у којима је утврђена одговорност одговорног лица у правном лицу. Тако је за 2009. годину утврђена одговорност одговорног лица у 53 предмета, а у 2010. години у 65 предмета. За 2011. годину се не може утврдити укупан број учинилаца, јер нису сва тужилаштва доставила податке. Нису забележени случајеви одговорности одговорног лица у страном правном лицу.

Поступање јавних тужилаца према врсти привредног преступа

Имајући у виду велики број секторских закона којима се прописују привредни преступи, током израде упитника договорено је да се овом приликом наведу закони чија је примена најчешћа у раду јавних тужилаца. Тако су се аутори одлучили да наведу следеће законе: Закон о заштити животне средине, Закон о заштити природе, Закон о управљању отпадом, Закон о рибарству, Закон о амбалажи и амбалажном отпаду и остале еколошке законе.

Према подацима добијеним из основних јавних тужилаштава, у 2009. години примљено је 53 пријава од којих је одбачено 13 пријава, оптужено 38 правних лица, а две пријаве нерешене, што говори у прилог велике успешности у раду јавних тужилаца. У 2010. години су значајно бољи резултати – укупно број пријава је 62, од којих је одбачено 9 пријава, оптужено 49 правних лица и 4 пријаве нерешене. Не могу се дати поуздани подаци за 2011. годину.

Када се погледа врста преступа за који је поднета пријава, може се закључити да су најчешћи привредни преступи прописани Законом о заштити животне средине. Тако, на пример, од укупно 53 примљене пријаве у 2009. години 26 пријава се односи на привредне преступе прописане овим законом, док тај број у 2010. години износи 35 пријава од укупно 62 примљене пријаве.

Графикон 9. Поступање јавних тужилаца за привредне преступе прописане Законом о заштити животне средине

Мањи број пријава се односи на привредне преступе прописане Законом о управљању отпадом, док се све остале пријаве односе на привредне преступе прописане другим еколошким законима, који су у упитнику сврстани у категорију „остали еколошки закони“.

Подаци о подносиоцима пријава за привредне преступе

Прикупљени подаци јасно указују да су у највећем броју предмета подносиоци пријава инспекцијски органи, што значајно говори у прилог јачања сарадње између инспекцијских органа и јавних тужилаца, али произилази из обавезе вршења инспекцијског надзора над применом закона којима се уређује систем заштите животне средине, која је поверена инспекцијским органима. У упитнику су као могући подносиоци пријава наведени инспекцијски органи, органи унутрашњих послова, грађани, удружења грађана и остали.

Према подацима за 2009. годину, од укупно 54 пријаве за привредне преступе 46 пријава су поднели инспекцијски органи/републички инспектори за заштиту животне средине. Највећи број пријава инспекцијских органа је забележен на територији Основног јавног тужилаштва у Новом Саду. У 2010. години биле су 63 пријаве, од којих су 56 поднели инспекцијски органи. Овом приликом је такође највећи број пријава забележен на територији Основног јавног тужилаштва у Новом Саду. За 2011. годину нема потпуних података, али према достављеним подацима јасан је тренд све већег броја пријава за привредне преступе. Интересантно је да према подацима Основног јавног тужилаштва у Нишу, ниједна пријава за посматрани временски период није потекла од инспекцијских органа већ од категорије остали.

Стицај привредних преступа

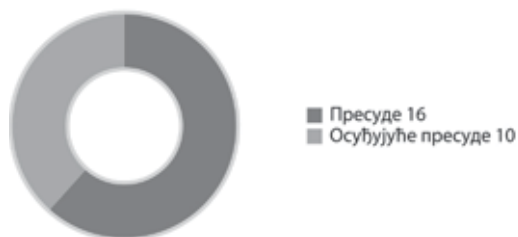
Само у два предмета за сва посматрана јавна тужилаштва обухваћена упитником постојао је стицај два привредна преступа и то према подацима Основног јавног тужилаштва у Нишу.

Врсте пресуде

На основу прикупљених података од основних јавних тужилаштва може се закључити да је суд у највећем броју предмета изрицао осуђујуће пресуде, што говори и у прилог квалитета кривичних пријава и оптужног акта. У 2009. години изречено је 24 пресуда, од којих су 22 осуђујуће, а две пресуде којима се оптужба одбија. У 2010. години изречено је 16 пресуда, од којих 10 осуђујућих пресуда и 6 пресуда којима се оптужба одбија и то због одсутанка тужиоца од оптужбе.

Графикон 10. Врсте изречених пресуда за 2009. годину

Графикон 11. Врсте изречених пресуда за 2010. годину

Врста изречених санкција

Упитником су обухваћене све врсте санкција које се могу изрећи правном лицу за привредне преступе и то новчана казна, условна осуда и заштитне мере. У 2009. години изречено је 18 санкција за привредне преступе, од тога 16 новчаних казни и 2 условне осуде. У 2009. години од 11 изречених санкција, 3 су условне осуде, а 8 новчане казне.

Висина изречене казне правном лицу

Имајући у виду распон казни прописаних за привредне преступе различитим секторским законима, упитником су предвиђене новчане казне до 1.000.000 динара, од 1.000.000 до 2.000.000 динара и преко 2.000.000 динара. Иако сва тужилаштва нису доставила прецизне податке, може се несумњиво закључити да је у свим предметима суд изрекао правном лицу новчану казну до 1.000.000 динара. Неки сматрају да ово говори у прилог благе казнене политике, што није сасвим оправдан закључак. Чини се да суд јасно узима у обзир и финансијске могућности домаћих правних лица, али и саму чињеницу да се и правна лица полако привикавају на строге услове рада који су прописани овим секторским законима.

Висина изречене казне одговорном лицу у правном лицу

Упитником је прописан следећи распон казни за одговорна лица у правном лицу, и то казна до 100.000 динара, од 100.000 до 200.000 динара и преко 200.000 динара. Иако је ограничен број предмета у којима је утврђена одговорност одговорног лица у правном лицу, може се закључити да је према подацима свих основних јавних тужилаштва, у свим предметима изречена казна до 100.000 динара, што представља најнижу казну прописану секторским законима.

Заштитне мере

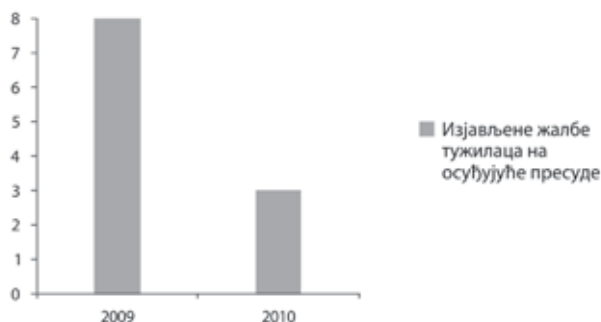
Поред новчане казне правном лицу као учиниоцу привредног преступа могу се изрећи и заштитне мере и то забрана обављања одређене привредне делатности и одузимање предмета. Према подацима које су доставила сва основна јавна тужилаштва за посматрани временски период, није било забележених предмета у којима је изречена било која од ових заштитних мера.

Стадијуми извршења привредног преступа

У упитнику су наведени најчешћи привредни преступи и то они који су прописани Законом о заштити природе, Законом о заштити животне средине, Законом о управљању отпадом и категорија привредних преступа прописаних осталим законима. Према подацима добијеним од свих основних јавних тужилаштава, у свим предметима се радило о свршеном делу током све три године обухваћене упитником.

Жалба јавног тужиоца против судских одлука

Само три тужилаштва су доставила ове податке и то Основно јавно тужилаштво у Нишу, Основно јавно тужилаштво у Зајечару и Основно јавно тужилаштво у Суботици, што показује врло мали број изјављених жалби другостепеном органу за сва основна тужилаштва у посматраном временском периоду. Прикупљени подаци указују на 8 изјављених жалби јавних тужилаца на осуђујуће пресуде у 2009. години и 3 изјављене жалбе на осуђујуће пресуде у 2010. години. Нема података за изјављене жалбе јавних тужилаца у 2011. години. Овај податак је у складу са прикупљеним подацима који се односе на врсте изречених пресуда за привредне преступе.

Графикон 12. Број изјављених жалби у ОЈТ у Нишу, Зајечару и Суботици

Одлука другостепеног органа по жалбама јавног тужиоца

Будући да је само Основно јавно тужилаштво у Зајечару доставило ове податке, прикупљени подаци говоре само о поступању овог тужилаштва. У 2009. години основни јавни тужилац у Зајечару је изјавио 4 жалбе на осуђујуће пресуде, а од тога су 3 жалбе одбијене као неосноване и једна жалба прихваћена и пресуда преиначена. У 2010. године основни јавни тужилац у Зајечару је изјавио једну жалбу која је прихваћена и пресуда преиначена и то због одлуке о казни.

Закључци и препоруке

Кривична дела против животне средине

Иако је прошло доста времена од почетка примене Кривичног законика, Закона о одговорности правних лица за кривична дела и секторских еколошких закона којима се уређују и штите одређени аспекти животне средине, прикупљени статистички подаци указују на недовољну примену ових закона у кривичним поступцима, али и велики број проблема у току кривичног поступка. Ово је био главни закључак и претходне анализе прикупљених статистичких података која је обухватила период од 2006. до 2009. године и која је била ограниченог домета. Нажалост, резултати прикупљени у току овог пројекта показују врло мали помак у односу на ову претходну анализу.

Процент поднетих пријава за ова кривична дела и подизања оптужнице је и даље занемарљив у односу на остала кривична дела. Прикупљени подаци указују на велику разлику између броја кривичних пријава поднетих за различита кривична дела предвиђена главом 24 Кривичног законика. Најчешће се сусрећу пријаве за следећа кривична дела против животне средине: кривично дело пустошења шума из члана 274 КЗ, шумске крађе из члана 275 КЗ, незаконит лов из члана 276 КЗ, незаконит риболов из члана 277 КЗ, и убијање и злостављање животиња из члана 269 КЗ, док је знатно мањи број пријава за кривична дела прописана члановима 260, 261, 262, 263 и 264 КЗ. Овакви подаци показују да јавни тужиоци у пракси поступају по пријавама за кривична дела која су раније била прописана у групи кривичних дела против привреде, као на пример, шумска крађа, незаконит лов и риболов, док је кривично гоњење за „права” кривична дела против животне средине занемарљиво.

Прикупљени подаци показују да вештачење у кривичним поступцима за дела против животне средине и даље представља велики проблем. Делимично су томе разлог скупа и сложена вештачења, али и чињеница да се у поступцима врло често доводи у питање објективност вештачења. Подаци из упитника показују врло мали број вештачења на предлог

јавног тужиоца, као и велики број одустанка од гоњења након вештачења, независно од фазе поступка.

Приметна је и блага казнена политика што је нормална последица почетне примене ових закона, која је огледа у изрицању условних осуда и ослобађајућих пресуда. Нови институт признање кривице није још нашао своју примену у поступцима за кривична дела против животне средине, док примена начела опортунитета варира између основних јавних тужилаштва.

На основу овог могу се дате следеће препоруке:

- Наставити са даљом обуком јавних тужилаца о садржини Кривичног закона, Закона о одговорности правних лица за кривична дела и секторских закона којима се уређују и штите одређени аспекти животне средине;
- Организовати посебну обуку за јавне тужиоце и вештаке о проблемима у вештачењу;
- Наставити са редовним прикупљањем података о
 - Броју пријава за кривична дела из главе 24 како би се утврдио ефекат обуке;
 - Изведеним вештачењима и броју одустанака јавних тужилаца од гоњења након изведених вештачења;
 - Врсти изречене кривичне санкције како би се пратио развој казнене политике у овој материји;
 - Броју изјављених жалби како би се пратила делотворност другостепеног поступка;
- Предложити да Републичко јавно тужилаштво изда обавезно упутство и изврши измене у годишњем извештају о раду јавног тужилаштва, тако што ће убудуће, бити предвиђене посебне табеле за ова кривична дела, са појединачним навођењем сваког кривичног дела; на овај начин би се обезбедило праћење стања у овој области.

Поступање јавних тужилаца није био предмет првог прикупљања статистичких података за период од 2006—2009. године, те је једна од препорука и била да се укључе привредни преступи у упитник. Њихово укључивање је било значајно из неколико разлога. Као прво, они чини важан део казненоправне политике у Србији и као такви прописани су многобројним еколошким секторским законима. Као друго, прикупљање података о поступању јавних тужилаштава по пријавама за привредне преступе указује и на квалитет сарадње која постоји између ових органа и инспекцијских органа. Будући да је у неколико наврата дата препорука да је јачање ове сарадње од великог значаја, ова статистика је њен добар показатељ. Коначно, постизање адекватне заштите животне средине захтева и процену свеобухватног деловања јавних тужилаца, што обухвата и горе поменута кривична дела против животне средине и еколошке привредне преступе.

Прикупљени подаци указују на много квалитетније поступање јавних тужилаца по пријавама за привредне преступе, што се огледа у малом броју одбачених пријава а значајном броју подигнутих оптужних аката. Врло значајни резултати су постигнути у Основном јавном тужилаштву у Новом Саду. Овде ваља поменути да се највећи број пријава за привредне преступе подноси у складу са Законом о заштити животне средине, што се објашњава чињеницом да се овај закон примењује од 2004. године. Нажалост, број пријава на основу других закона је значајно мањи, те је неопходно наставити са обуком о примени ових секторских еколошких прописа, посебно оних усвојених 2009. и 2010. године. Укупан број учинилаца за посматрана јавна тужилаштва такође указује на значајан помак у квалитету рада јавних тужилаца за привредне преступе. Највећи број учинилаца је идентификован на територији Основног јавног тужилаштва у Новом Саду.

Прикупљени подаци су показали да су главни подносиоци пријава инспекцијски органи, што је последица њихове надлежности у вршењу надзора над применом еколошких прописа, али и значајних напора у јачању сарадње између ова два државна органа. На квалитет рада јавних тужилаца указују и осуђујуће пресуде које судови најчешће изричу. Када говоримо о висини изречене санкције за привредне преступе правним лицима и одговорним лицима у правним лицима присутан је тренд изрицања блажих новчаних санкција, што је последица чињенице да се ради о почетној фази у примени еколошких прописа која подразумева сагледавање економских прилика привредних субјеката. Одсуство изрицања заштитних мера је присутно у подацима које су доставила сва тужилаштва, што показује потребу за чешћим изрицањем ових санкција за привредни преступ. То је тренд који је врло присутан у упоредном законодавству. Нажалост, из прикупљених података је тешко пратити успешност рада јавних тужилаца у другостепеном поступку, што је последица чињенице да је примена одређених секторских закона започела тек у 2010. години и да су измењене надлежности судова у поступку реформе правосуђа, те је неопходно наставити са даљим редовним прикупљањем ових података.

На основу прикупљених и обрађених статистичких података могу се дати следеће препоруке:

- Наставити са обуком јавних тужилаца о примени еколошких секторских прописа, посебно оних усвојених од 2009. године, јер прикупљени подаци показују мали број поступака за привредне преступе прописане овим законима;
- Наставити прикупљање података посебно о:
 - врсти привредних преступа имајући у виду горе поменуту препоруку;
 - висини изречених санкција правном лицу и одговорном лицу – садашњи подаци говоре у прилог изрицања најнижих казни, те је неопходно детаљније анализирати разлоге за овакву казнену политику (она не мора да буде резултат благе казнене политике већ општег економског стања у којима правна лица послују);
 - другостепеном поступку будући да се из достављених података не може закључити о квалитету поступања јавних тужилаца у другостепеном поступку.

Један од великих, али и неочекиваних доприноса прикупљања података о раду јавних тужилаца огледа се управо и у могућности оцене рада и сарадње ових органа са другим државним органима, који имају надлежност у области животне средине. Координација ових органа је несумњиво један од предуслова за делотворну заштиту животне средине и њен одржив развој. Уколико се погледају достављени подаци, нажалост, уочава се велика разлика и неусклађеност са подацима које прикупљају инспекцијски органи из Сектора за контролу и надзор при Министарству животне средине, рударства и просторног планирања Републике Србије, а посебно се односе на број кривичних пријава које су поднели инспекцијски органи у претходном периоду. Тако, на пример, према подацима добијених од јавних тужилаштва којима су достављени упитници, намеће се закључак да је број пријава инспекцијских органа за кривична дела против животне средине занемарљив. Највећи број је забележен у Основном јавном тужилаштву у Зајечару и то 6 у 2009. години и 21 у 2010. години. Међутим, подаци инспекцијских органа указују на велики број пријава у посматраном периоду, како кривичних пријава, тако и за привредне преступе. Тако су, према подацима овог Министарства за 2009. годину, на територији целе Србије поднете 22 кривичне пријаве, 406 прекршајних пријава и 64 пријаве за привредне преступе. У 2010. години забележено је 28 кривичних пријава, 406 прекршајних пријава и 97 пријава за привредне преступе.¹⁸ Поред ове неусклађености података у односу на број кривичних пријава инспекцијских органа, уочено је да се подаци не слажу и у делу који се тиче врсте кривичног дела за које је поднета кривична пријава. Како би се уверили у тачност ове тврдње, учесници на пројекту су додатно замолили одређена јавна тужилаштва да доставе податке о исходу појединачних кривичних пријава, које је Министарство животне средине, рударства и просторног планирања поднело датом тужилаштву. Тако, на пример, према подацима Министарства животне средине поднета је кривична пријава против лица Г.В. 30. априла 2010. године, због извршеног кривичног дела уношења опасних материја у Србију и недозвољеног прерађивања, одлагања и складиштења опасних материја из члана 266, става 1 Кривичног законика Србије. Из података које је Општинско јавно тужилаштво у Панчеву доставило у првом упитнику, нема забележених података о поднетим кривичним пријавама за ово кривично дело. Након другог дописа Удружења добијени су нови подаци који показује да је поднета ова кривична пријава и да је тужилаштво у овом предмету поднело надлежном истражном судији Основног суда у Панчеву предлог за предузимање одређених истражних радњи против Г.В.

Ово указује на бољу методологију за прикупљање података, али и ажурније прикупљање података које врше инспекцијски органи. То се може у одређеној мери објаснити и бољом техничком опремом којом располаже Министарство животне средине, рударства и просторног планирања, која знатно олакшава цео поступак и анализу прикупљених података. Из тог разлога би било неопходно у највећој могућој мери ускладити методологије ових

18 <http://www.ekoplan.rov.rs/src/3-lzvestaji-123-document.htm>

органа, под условом да се прихвати горе поменути предлог да се изврше одређене измене у годишњем извештају о раду јавног тужилаштва.

Врло је значајно поменути и велику транспарентност података које прикупља Сектор за надзор и контролу у оквиру Министарства, што би у одређеном тренутку било неопходно применити и на податке до којих долазе јавна тужилаштва у свом раду.¹⁹ Међутим, ово би захтевало да Министарство правде наложи тужилаштвима да крену са оваквом праксом.

На основу ових запажања могу се дати следеће препоруке:

- Усклађивање у највећој могућој мери методологије јавних тужилаца за прикупљања података у овој области са методологијом инспекцијских органа, како би се омогућило прикупљање што поузданијих података;
- Наставити са свим облицима подршке раду јавних тужилаца којима се обезбеђује боља сарадња са инспекцијским органима – нпр. организовање заједничких обука инспекцијских органа и јавних тужилаштава у циљу подизања квалитета кривичних пријава и ваљаности доказа које инспекцијски органи подносе уз пријаве;
- Уколико је то могуће, учинити доступним податке о поступању јавних тужилаца за кривична дела и привредне преступе против животне средине.

19 Све информације о извршеним надзорима доступне су на сајту Министарства: <http://www.ekoplan.gov.rs>

Табеле:

Табела 1. Број кривичних пријава за одређене врсте кривичних дела

Табела 2. Број поднетих кривичних пријава и подигнутих оптужних предлога за кривично дело шумске крађе

Табела 3. Број примљених и одбачених пријава, укључујући и одбачене применом начела опортунитета

Табела 4. Подаци о домаћим правним лицима као учиниоцима КД против животне средине. Подаци су прикупљени из следећих ОЈТ: Основно јавно тужилаштво у Новом Пазару, Основно јавно тужилаштво у Новом Саду, Основно јавно тужилаштво у Суботици, Основно јавно тужилаштво у Зајечару, Основно јавно тужилаштво у Нишу, Основно јавно тужилаштво у Ваљеву, Основно јавно тужилаштво у Сомбору и Основно јавно тужилаштво у Панчеву.

Графикони:

Графикон 1. Подаци ОЈТ Суботица о броју оптужница за најважнија кривична дела против животне средине

Графикон 2. Врсте изречених кривичних санкција за 2009. годину.

Графикон 3. Висина изречене казне затвора за ОЈТ Пирот у 2009. години

Графикон 4. Висина изречене казне затвора за ОЈТ Нови Сад у 2009. години

Графикон 5. Број изречених (осуђујућих) пресуда за ОЈТ Нови Сад у 2009. години

Графикон 6. Број изречених (осуђујућих) пресуда за ОЈТ Јагодини у 2009. години

Графикон 7. Број изјављених жалби

Графикон 8. Број изјављених жалби

Графикон 9. Поступање јавних тужилаца за привредне преступе прописане Законом о заштити животне средине

Графикон 10. Врсте изречених пресуда за 2009. годину.

Графикон 11. Врсте изречених пресуда за 2010. годину.

Графикон 12. Број изјављених жалби у ОЈТ у Нишу, Зајечару и Суботици

